

Р. О. Мадяр,
к. е. н., доцент кафедри світового господарства та економічної теорії,
ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

ПРОГНОЗИ ТА СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

R. Madyar,
Candidate of Economic sciences, Associate professor,
Department of world economy and economic theory, SHEE "Uzhhorod national university"

THE PREDICTIONS AND MODERN TRANSFORMATIONS OF THE WORLD ECONOMY AMID THE GLOBAL INSTABILITY

У статті аналізуються сучасні тенденції розвитку світової економіки в умовах глобальної нестабільності. Наголошується, що посилений вплив глобалізації на держави світу, конкурентної боротьби на глобалізованих ринках провокує становлення нової структури світової економіки, побудованої на основі передових фінансових та новітніх інформаційно-технологічних відносинах. Досліджується рівень глобалізації фінансових ринків країн та зазначається, що Світова фінансова криза як прояв глобалізації вдарила по країнах G7 набагато сильніше, ніж по країнах E7, що викликає необхідність перегляду прогнозів довгострокового зростання країн G7, особливо США і тих європейських країн, які раніше використовували величезні обсяги державних і приватних позикових коштів для сприяння зростанню.

The article analyses the modern tendencies in world economy development amid the global instability. It emphasizes that the intense influence of globalization on the world countries, competition on globalized markets provokes the formation of a new structure of the world economy, based on the advanced financial and modern information technology relations. The author investigates the level of financial markets globalization in the countries and points out that the world financial crisis as a manifestation of globalization hit harder the G7 countries than the E7 countries, and this calls for the reconsideration of the long-term development predictions of G7, especially the USA and the European countries that used the enormous amount of state and private loan proceeds for development contribution.

Ключові слова: глобалізація, транснаціональні компанії і банки, глобальна нестабільність, фінансові інструменти і технології, світова фінансова криза, глобальні стратегії, глобальна інтеграція.

Key words: globalization, multinational corporations and banks, global instability, financial instruments and technologies, world financial crisis, global strategies, global integration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Як зазначає відомий український економіст-міжнародник О. Білорус: "Сучасна криза глобалізму — комбінована криза надвиробництва і монополізованого надспоживання матеріальних, фінансових і інтелектуальних ресурсів у вкрай обмеженому колі країн-гегемонів і, передусім, США ознаменувала формування і становлення нової структури міжнародної і світової економіки, побудованої на новій основі: на фінансових та інформаційно-технологічних відносинах" [1, с. 4]. Отже, глобалізація — це найбільш яскравий прояв прогресу, що несе незліченні економічні і соціальні новації, які багато в чому обнадіюють, причому не тільки за критерієм достатку невідомих раніше благ і послуг, але і з урахуванням вже нового вигляду людства, що проглядається сьогодні — усе це ставить питання про новий розвиток держав, які були би здатні реалізувати внутрішні трансформації, а також були би спроможні інтегруватися в новий світовий економічний простір і протистояти зовнішнім загрозам.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Багато зарубіжних (З. Бауман, З. Бжезінський, І. Валлерстайн, А. Рагман, Є. Тоффлер) і вітчизняних (О. Білорус, Р. Войтович, Д. Лук'яненко, Ю. Пахомов, А. Філіпенко) фахівців досліджують передумови, протиріччя, наслідки глобалізаційних процесів; впливи сучасної світової фінансової кризи на розвиток світової економіки, ЄС, України. Цікавим є новий масив публікацій О. Соловйової, С. Радзівської, С. Ткаленко в сфері глобалізаційних досліджень та визначення місця української економіки в світовій.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Враховуючи посилений вплив глобалізації на держави світу, конкурентної боротьби на глобалізованих ринках, метою статті є: дослідження сучасних глобалізаційних тенденцій та прогнозування розвитку світової економіки; обґрунтування вибору майбутньої стратегії розвитку України в умовах глобальної нестабільності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Однією з основних тенденцій сучасного розвитку світової економіки, враховуючи об'єктивність глобалізації, є створення глобальних, регіональних блоків, об'єднання країн, регіонів.

В економічній, фінансовій сфері глобалізацію пов'язують з революційними змінами в технологіях, інформації, торгівлі, іноземних інвестиціях, міжнародному бізнесі, результатом яких є не лише поглиблення нерівності між державами і народами, але й зростання конкурентної боротьби, вміння держав та інших учасників глобалізаційних відносин вирішувати ці проблеми. В економіці країн, яка глобалізується, кордони національних економік більше не відіграють суттєвої ролі, і ця економіка підпорядковується лише своїм законам [2, с. 90].

Досліджуючи процеси посилення глобалізаційних процесів С. Ткаленко зазначає, що суперечливість економічної, фінансової глобалізації має прояв у наступному: по-перше, різко збільшується розрив між країнами світу; розрив, який не випадково збігся з початком глобалізації і пояснюється стрибкоподібним наростанням нееквівалентного обміну. Прикладом цього слугує показник ВВП на душу населення за 2011 рік (розрахований на основі паритету купівельної спроможності валют розділеної на кількість населення країни): деякі країни — Ліхтенштейн, Катар — переступили межу 100 тис. доларів США, а менш розвинуті країни — Конго, Ліберія, Бурунді мають показники нижче 1 тис. доларів, а саме 300—400 доларів США.

По-друге, на думку С.Ткаленко, на ґрунті глобалізації відбувається загрозна люду деформація фінансово-ринкових механізмів та інструментів. Особливо помітні такі зміни у міжнародних фінансах через введення новаторських методів організації та управління фінансовими ресурсами. У результаті капітал придбав значну мобільність, перетікаючи по всьому світу до найпривабливіших і більш вигідних можливостей, а характер операцій учасників глобального ринку, враховуючи диверсифікацію, вже не дозволяє ототожнювати їх тільки з країною національної приналежності. Отже, фінансова глобалізація посилює вплив міжнародних ринків на здійснення операцій кредитування та запозичення резидентами різних країн, що призвело до зростання міжнародної мережі фінансових інститутів і корпорацій, до підвищення частки бізнесу, що припадає на зарубіжні країни, і до фундаментальних змін у їх системах організації управління фінансовими потоками. Одночасно фінансова глобалізація серйозно зачіпає і держави, оскільки в нових умовах посилюється конкуренція національних економік за кредитні ресурси, котрі вільно перерозподіляються в масштабі нового глобального світового господарства. Фінансова глобалізація змушує держави шукати нові шляхи для підвищення інвестиційної привабливості національних економік [2, с. 91—93].

По-третє, серйозні загрози стабільному розвитку економіки виходять від експансії глобального капіталу, особливо капіталу спекулятивного. На сьогодні велика частина капіталу переорієнтована на спекулятивне збагачення; існує великий розрив між реальним світовим валовим продуктом і спекулятивним капіталом. Не існує жодного продукту (послуги), створеного суспільством (ідеологічного, правового, політичного, наукового, освітнього, соціального, економічного, технологічного, екологічного тощо), на виробництво якого не треба було б витратити час і потужність [2, с. 93—95].

Аналізуючи рівень глобалізації фінансових ринків країн, можна стверджувати, що Світова фінансова криза, як прояв глобалізації, вдарила по країнах G7 набагато сильніше, ніж по країнах E7, що викликає необхідність перегляду прогнозів довгострокового зростання країн G7, особливо США і тих європейських країн, які раніше використовували вели-

чезні обсяги державних і приватних позикових коштів для сприяння зростанню. Транснаціональна аудиторська компанія PricewaterhouseCoopers (PwC) [3] представляючи результати нового глобального прогнозу економічного зростання провідних країн світу — "Світ в 2050 році" (The World in 2050) передбачає, що, центр ваги глобальної економіки під впливом світової економічної кризи переміщається у бік країн, що розвиваються, але незабаром їм доведеться зіткнутися з проблемами зростання в своєму прагненні зберегти високі темпи зростання останніх років. Перше дослідження з серії "Світ у 2050 році" було опубліковано департаментом макроекономічного аналізу PricewaterhouseCoopers в 2006 році, і основною його темою було опис перспектив розвитку 17 найбільших економік світу: країн "Великої сімки" (G7) (Франція, Німеччина, Італія, Японія, Великобританія, США і Канада) в сукупності з такими традиційно розвиненими економіками, як Іспанія, Австралія і Південна Корея, а також семи країн, які швидко розвиваються — Росії, Китаю, Бразилії, Індії, Індонезії, Мексики, Туреччини (E7). Розширене дослідження 2013 року "Світ у 2050 році". БРІК та інші країни: перспективи, проблеми та можливості" (World in 2050 The BRICs and Beyond: Prospects, Challenges and Opportunities), також включає В'єтнам, Нігерію, Південну Африку, Малайзію, Польщу, Саудівську Аравію і Аргентину. Передбачається, що Китай, США та Індія будуть найбільшими економіками світу. Індонезія, Нігерія та В'єтнам можуть продемонструвати переконливе зростання економіки. Бразилія може обійти Японію і стати четвертою найбільшою економікою світу. Економіка Туреччини може стати однією з найбільших у Європі. Зазначається, що країни з економікою, що розвивається групи E7 в наступні чотири десятиліття будуть, без сумніву, розвиватися набагато швидше країн "Великої сімки" (G7). Показники середнього зросту ВВП за паритетом купівельної спроможності (ПКС) свідчать про те, що в період з 2012 по 2050 рік очолювати список країн з найбільш швидкими темпами зростання буде Нігерія, за нею підуть В'єтнам, Індія, Індонезія, Малайзія, Китай, Саудівська Аравія і Південна Африка. Це означає, що по росту ВВП за паритетом купівельної спроможності країни E7 можуть обійти країни G7 до 2020 року і до 2050 року Китай, США та Індія можуть стати найбільшими економіками світу, а на четвертому місці, з великим відставанням від лідерів, виявиться Бразилія, яка випередила Японію. До того ж моменту економіки Росії, Мексики та Індонезії можуть перевершити за обсягами економіки Німеччини або Великобританії; Туреччина може обігнати Італію; а Нігерія може зайняти більш високе місце в таблиці лідерів, як і В'єтнам і Південна Африка, в довгостроковій перспективі. Окрім найбільших економік світу, довгостроковий потенціал зростання має Малайзія, а Польща може продовжити обганяти своїх західноєвропейських сусідів у найближчі десятиліття [3]. Передбачається кілька потенційних джерел макроекономічної і політичної нестабільності, які можуть звести нанівець зростання ринку, що розвивається: високий бюджетний дефіцит в Індії і Бразилії; надмірна залежність бюджету від доходів від продажу нафти і газу в Росії і Нігерії; зростаюча нерівність доходів, що створює соціальну напруженість у Китаї та інших країнах; макроекономічна і фінансова нестабільність у В'єтнамі.

У таблиці 1 показані зміни в положенні світових лідерів за обсягом ВВП за паритетом купівельної спроможності.

Що стосується трансформаційних процесів в ЄС, то вони також є проявом глобального економічного та інформаційного розвитку. Кризові явища в єврозоні були значним чином зумовлені особливостями її економічної та інституційної організації, зокрема, наявністю умов для вільного руху капіталу та відсутністю скоординованості політики в інших секторах економіки. На даний момент більшість політичних лідерів ЄС вважає поглиблення

Таблиця 1. Рейтинг 20 найбільших економік світу (по факту і прогноз) за обсягом ВВП по ПКС

	2011		2030		2050	
Рейтинг по ПКС	Країна	ВВП по ПКС (\$ млрд, 2011)	Країна	Прогноз ВВП по ПКС (\$ млрд, 2011)	Країна	Прогноз ВВП по ПКС (\$ млрд, 2011)
1	Сполучені Штати Америки	15 094	Китай	30 634	Китай	53 856
2	Китай	11 347	Сполучені Штати Америки http://gtmarket.ru/countries/united-states/united-states-info	23 376	Сполучені Штати Америки	37 998
3	Індія	4 531	Індія	13 716	Індія	34 704
4	Японія	4 381	Японія	5 842	Бразилія	8 825
5	Німеччина	3 221	Росія	5 308	Японія	8 065
6	Росія	3 031	Бразилія	4 685	Росія	8 013
7	Бразилія	2 305	Німеччина	4 118	Мексика	7 409
8	Франція	2 303	Мексика	3 662	Індонезія	6 346
9	Великобританія	2 287	Великобританія	3 499	Німеччина	5 822
10	Італія	1 979	Франція	3 427	Франція	5 714
11	Мексика	1 761	Індонезія	2 912	Великобританія	5 598
12	Іспанія	1 512	Туреччина	2 760	Туреччина	5 032
13	Південна Корея	1 504	Італія	2 629	Нігерія	3 964
14	Канада	1 398	Корея	2 454	Італія	3 867
15	Туреччина	1 243	Іспанія	2 327	Іспанія	3 612
16	Індонезія	1 131	Канада	2 148	Канада	3 549
17	Австралія	893	Саудівська Аравія	1 582	Південна Корея	3 545
18	Польща	813	Австралія	1 535	Саудівська Аравія	3 090
19	Аргентина	720	Польща	1 415	В'єтнам	2 715
20	Саудівська Аравія	686	Аргентина	1 407	Аргентина	2 620

Джерело: [3].

інтеграції головною запорукою забезпечення майбутнього економічного зростання Євросоюзу та попередження виникнення кризових явищ в майбутньому. Кризові явища в ЄС сприяли посиленню впливу країн, що виявилися найбільш конкурентоздатними в поточній економічній ситуації. Найбільшим впливом наразі користується Німеччина, яка в свою чергу ставить за мету подальше просування ЄС на шляху економічної та політичної інтеграції. Необхідність пошуку додаткових ресурсів для економічного зростання стимулює ЄС продовжувати інтеграційний проект в тому числі і в географічному розширенні, саме тому Європейський Союз зацікавлений у розширенні власної присутності в Україні [4]. Розвиток України в наступні 10 років, на нашу думку, буде проходити в надзвичайно складних міжнародних умовах, в умовах жорсткої конкуренції на фінансових ринках, і в жорстких міжнародних відносинах. Підбиваючи підсумки щорічного аналізу української економіки, експерти МВФ рекомендували українській владі вжити заходів для зниження дефіциту платіжного балансу, скоротити субсидії в енергетичному секторі (які становили торік 7,5% ВВП), продовжити зусилля щодо зміцнення банківського сектора і підвищенню конкурентоспроможності економіки. Фонд очікує зниження ВВП України на 0,3% в поточному році і збільшення цього показника лише на 1% в 2014 році. Завищений обмінний курс нацвалюти сприяв збільшенню дефіциту платіжного балансу України. При цьому жорстка монетарна політика, націлена на підтримку стабільності курсу, що використовує заходи адміністративного контролю, придушила зростання економіки. У цьому зв'язку виконавчі директори МВФ рекомендували владі допустити велику гнучкість обмінного курсу гривні та прискорити перехід до таргетування інфляції. МВФ підкреслив необхідність бюджетної консолідації, зокрема, зниження бюджетних витрат за рахунок підвищення ефективності держзакупівель, обмеження зростання зарплат у бюджетному секторі та пенсій. Виконавчі директори МВФ заявля-

ли про важливість реформування енергетичного сектора України, який характеризується як "неефективний", зокрема за рахунок підвищення енерготарифів. Україна отримала кредити МВФ, однак лише частково реалізувала досягнуті з фондом угоди, у зв'язку з чим програма так і не була виконана. На думку фонду, в майбутньому для України доцільно виділяти кошти на більш короткі терміни та за умови попереднього виконання ряду узгоджених з МВФ умов допомоги. Міжнародний валютний фонд вважає, що політика українського уряду призвела до створення внутрішніх і зовнішніх дисбалансів, що сприяли поглибленню рецесії в країні [5]. З боку українського уряду доцільним було б введення податкових пільг на прибутки протягом певного терміну для власних компаній у частині фінансування розвитку виробництва та НДДКР у таких сферах, як літакобудування, космічні дослідження, інформатика, програмне забезпечення, експорт високо-технологічної продукції, виробничого енергозберігаючого обладнання. Окрім інноваційної складової іноземні ТНК спрямовують значні інвестиційні потоки до країни-реципієнта. Україні не вистачає фінансових ресурсів для створення, зміцнення та виведення власних ТНК на світовий рівень, тому виникає необхідність у залученні іноземних інвестицій.

На інвестування також впливає рівень конкурентоспроможності.

Результати цього річного звіту Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum) свідчать, що наша країна за останній рік у рейтингу глобальної конкурентоспроможності втратила 11 позицій, з 73 до 84, отримавши показник 4.05 бали з 7 можливих. Аналогічну динаміку втрати 11 позицій продемонстрували Уругвай, Єгипет, Гана і Бенін. Трійка лідерів не змінилася з попереднім роком, адже Швейцарія, Сінгапур та Фінляндія продовжують утримувати всі ті ж 1-ше, 2-ге та 3-тє місце, а найгірший показник дістався центрально-африканській країні Чад. Російська Федерація та Казахстан випереджають Україну за показниками

конкурентоспроможності, посідаючи відповідно 67 і 51-е місце у загальному рейтингу.

Згідно із звітом Всесвітнього економічного форуму про глобальну конкурентоспроможність за 2012—2013 рр. Україна продовжує демонструвати свої основні конкурентні переваги — освіту та ємність ринку [6].

У 2011 році за підсумками рейтингу Doing Business стосовно ведення бізнесу в країні серед 183 країн світу Україна посіла 149 місце, а в 2012 році — 152 місце, причиною чого стало зниження рейтингів України по категоріях "реєстрація власності", "кредитування", "захист інвесторів" та "міжнародна торгівля". Стосовно захисту прав інвесторів Україна погіршила свої позиції. Покращити інвестиційний рейтинг країни можна через нейтралізацію притоку недобросовісних іноземних інвесторів, посилення системи легалізації тінювих капіталів, кримінальної відповідальності за нелегальне вивезення капіталів з країни, зменшення рівня корумпованості. Вирішення вказаних проблем з використанням запропонованих заходів зміцнить фінансову безпеку України і приведе до стабілізації і зростання економіки України. Як зазначає академік О. Білорус: "Питання стоїть так: або протягом наступних 15—20 років Україна зможе відповісти на виклики сучасності і стати висококонкурентною європейською державою, або, в протилежному випадку, вона стане будівельним матеріалом для м'яких ліберальних глобальних імперій або системи ультрамодерного імперіалізму в формі світ-системи глобалізму". Європейська інтеграція України має залишатися пріоритетом зовнішньо- та внутрішньополітичних зусиль держави, оскільки вона є інструментом модернізації та засобом подолання технологічної та економічної відсталості країни. У внутрішньополітичній сфері назріла потреба для здійснення послідовних кроків. Враховуючи продовження технічної роботи над Угодою про асоціацію та ЗВТ між Україною та ЄС (УА) та з метою уникнення політизації цього процесу, необхідно забезпечити належний експертний інформаційний супровід темі парафування, підписання та ратифікації УА. Враховуючи неоднозначність прогнозів щодо майбутнього розвитку ЄС, Україні доречно застосовувати принцип короткострокового стратегічного планування зовнішньої політики у європейському напрямі.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі розвитку світового економічного середовища можна виділити декілька потужних тенденцій. Першою тенденцією виступає формування глобального світового господарства. Друга тенденція — накопичення значного капіталу великих національних корпорацій, продукція яких набуває міжнародного значення. Третя тенденція полягає у розвитку високотехнологічних та наукомістких галузей світової промисловості, який потребує участі трудових, фінансових, виробничих та сировинних ресурсів одночасно багатьох країн світу. Четверта тенденція характеризується збільшенням транснаціоналізації економік окремих країн [7, с. 232].

Перед нами в контексті вибору майбутньої стратегії розвитку України постало складне завдання — знайти рівновагу між двома тенденціями: з одного боку, не можна відмежовуватися протекціоністськими бар'єрами та занадто концентруватися на внутрішньоекономічному розвитку без урахувань інтеграційних перспектив (через обмеження можливості опанувати досягненнями науково-технологічної інноваційної революції, стимулювання впливу міжнародної конкуренції на параметри виробництва та приплив іноземних інвестицій); з другого боку, — сліпе дотримання принципів вільної торгівлі може призвести до ситуації "економічного колоніалізму" та залежності від імпортованих не лише фінансових, але й інших ресурсних

надходжень [1, с. 7].

Подальшим перспективним напрямом дослідження в рамках цієї проблематики є основні форми глобальної інтеграції та механізми забезпечення українською державою глобальної конкурентоспроможності та економічної безпеки.

Література:

1. Білорус О. Еволюція ролі транзитивних держав в світосистемі глобалізму: Матеріали міжвідомчої науково-теоретичної конференції. — м. Київ, 27 вересня 2012 р. — К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2012. — С. 3—12.
2. Ткаленко С. Фінансова безпека держави в умовах посилення глобалізаційних процесів // Міжнародна економічна політика. — 2013. — № 1 (18). — С. 87—104.
3. Центр гуманітарних технологій. Прогноз PricewaterhouseCoopers: Економічний розвиток провідних країн світу в період до 2050 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: URL: <http://gtmarket.ru/news/2013/01/16/5283>
4. Національний інститут стратегічних досліджень. Кризові явища в євронзоні та їх вплив на політичні трансформації в ЄС. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/772/>
5. Інтерфакс-Україна. МВФ розкритикував економічну політику в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.theinsider.com.ua/business/52b3f2e2949c>
6. Фонд "Ефективне управління". Глобальний індекс конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/docs/2.pdf>
7. Соловйова О. Необхідність транснаціоналізації української економіки Наукова організація "Перспектива". — Дніпропетровськ: Видавничий дім "Гельветика", 2013. — 464 с.

References:

1. Bilorus, O. (2012), "The evolution of transitive states role in the world system of globalism", Materialy mizhvidomchoi naukovo-teoretychnoi konferentsii [Conference materials of the interdepartmental scientific and theoretical conference], Institute of World Economy and International Relations, Kyiv, Ukraine, 27th September 2012, pp.3—12.
 2. Tkalenko, S. (2013), "The financial safety of the state amid the strengthening of globalization processes", Mizhnarodna ekonomichna polityka, vol. 1 (18), pp. 87—104.
 3. The official site of the Centre of Human Technologies (2013) "The prediction of PricewaterhouseCoopers: Economic development of the world leading countries in the period up to 2050", available at: <http://gtmarket.ru/news/2013/01/16/5283>.
 4. The official site of the National Institute of Strategic Studies (2013), "The crisis phenomena in the European zone and their influence on the political transformations in the EU", available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/772/> (Accessed 28 Dec. 2013).
 5. The official site of the Ukraine news agency Interfax-Ukraine (2013), "IMF criticized the economic policy of Ukraine", available at: <http://www.theinsider.com.ua/business/52b3f2e2949c> (Accessed 30 Dec. 2013).
 6. The official site of the Foundation of Effective Governance (2013), "The global competitiveness index", available at: <http://www.feg.org.ua/docs/2.pdf> (Accessed 31 Dec. 2013).
 7. Solovjova, O. (2013), Neobkhdnist' transnatsionalizatsii ukrains'koi ekonomiky. Naukova orhanizatsiia "Perspektyva" [The necessity of Ukraine economy transnationalization. The scientific organization "Perspective"], Hel'vetyka, Dnepropetrovsk, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 05.01.2014 р.*